

Rozdział 5

Metody wychowania

Metodą wychowania nazywa się najczęściej systematycznie stosowany sposób postępowania wychowawczego lub powtarzalne czynności zmierzające do urzeczywistnienia celów, jakie stawia sobie wychowawca (Okoń, 2001; Konarzewski, 1992).

Wśród metod wychowania wyróżnia się:

- metody indywidualne i grupowe,
- metody bezpośredniego i pośredniego oddziaływania wychowawczego,
- metody wpływu osobistego, sytuacyjnego, środowiskowego,
- metody kierowania samowychowaniem,
- metody strukturalne i sytuacyjne.

Żadna z tych metod nie ma charakteru uniwersalnego, wszystkie wzajemnie się uzupełniają, dlatego wskazane jest łączenie ich w pracy wychowawczej i korzystanie z wielu możliwości i wskazań praktycznych, jakie zawierają.

Należy pamiętać, iż o osiągnięciu celu wychowawczego decyduje nie metoda, lecz sposób jej wykorzystania w realizowaniu wytyczonych celów, a także uwarunkowania psychospołeczne rozwoju wychowanka.

Do metod oddziaływań **indywidualnych** zalicza się metodę modelowania, metodę zadaniową, perswazyjną, nagradzania i karania, natomiast do metod oddziaływań **grupowych** — metodę organizowania działalności zespołowej i samorządowej oraz metodę współdziałania uczniów w organizowaniu lekcji.

Metody wychowania

Systematycznie stosowane sposoby postępowania wychowawczego, zmierzające do osiągnięcia celów, jakie stawia sobie wychowawca.

1. Metoda modelowania

Jedną z najskuteczniejszych metod wychowania jest metoda modelowania, czyli przykładu. Ma ona szczególne znaczenie w kontaktach wychowawczych zachodzących między osobami pozostającymi ze sobą w bliskich relacjach. Osoby takie charakteryzuje podobieństwo postępowania i postaw. Jest to związane z nieświadomym wzajemnym przyswajaniem zachowań. Skłonność taką najczęściej przejawiają dzieci, powtarzając sposoby postępowania zaobserwowane w życiu codziennym w najbliższym otoczeniu. Osobami, do których najłatwiej i najchętniej dzieci się upodobniają, są rodzice. W szkole są nimi natomiast ulubieni koledzy i nauczyciele cieszący się autorytetem.

Metoda modelowania, nazywana też metodą dawania dobrego przykładu, jest oparta na odwzorowywaniu, czyli przyswajaniu zaobserwowanych zachowań, jak również nabywaniu nowych lub modyfikowaniu już nabytych pod wpływem wzorca.

Z zakresu modelowania wyklucza się jednak świadome naśladowanie modelu przez obserwatora. Najczęściej mamy do czynienia z podświadomym procesem, polegającym na bezwiednym czy odruchowym powtarzaniu zachowań osób, z którymi łączy nas bliska znajomość, zażyłość. Przedmiotem modelowania mogą być zachowania zarówno wartościowe wychowawczo, jak i niepożądane, szkodliwe. Zależy to głównie od tego, czy naśladowane zachowania są przez wychowanka aprobowane.

Zachowania łatwo podlegające modelowaniu to okazywanie sobie szacunku i zrozumienia przez rodziców, udzielanie sobie wzajemnej pomocy, zabieganie o dobre samopoczucie i zdrowie. Tego rodzaju postawy rodziców pozytywnie wpływają na zachowania społecznie i moralnie pożądane u dzieci i młodzieży. Dzięki temu podopieczni uczą się altruizmu od swoich najbliższych w warunkach naturalnego odwzorowywania. Modelowaniu podlegają też zachowania prospołeczne prezentowane przez rodziców i nauczycieli. Oprócz przyjacielskiej postawy wobec innych i serdecznych zachowań zwraca się uwagę na wartość wrażliwości na krzywdę innych lub niesprawiedliwość społeczną, cenne jest również organizowanie pomocy dla innych.

Metoda modelowania charakteryzuje się na ogół pozytywnymi efektami, zależy to jednak od wielu czynników. Jednym z nich jest wiek — większą skuteczność obserwuje się w przypadku dzieci starszych. Ponieważ małe dzieci nie mają zdolności generalizowania zachowań, metoda modelowania wymaga u nich zastosowania oddzielnych przykładów dla każdej z przysług, na którą chcemy zwrócić uwagę dziecka.

Innym czynnikiem jest model i jego liczba — dziewczynki chętniej upodobią się do żeńskich modeli, a chłopcy do męskich. Ponadto wychowanek prędzej weźmie przykład z większej liczby osób zachowujących się w ten sam sposób, niż z jednej osoby będącej modelem.

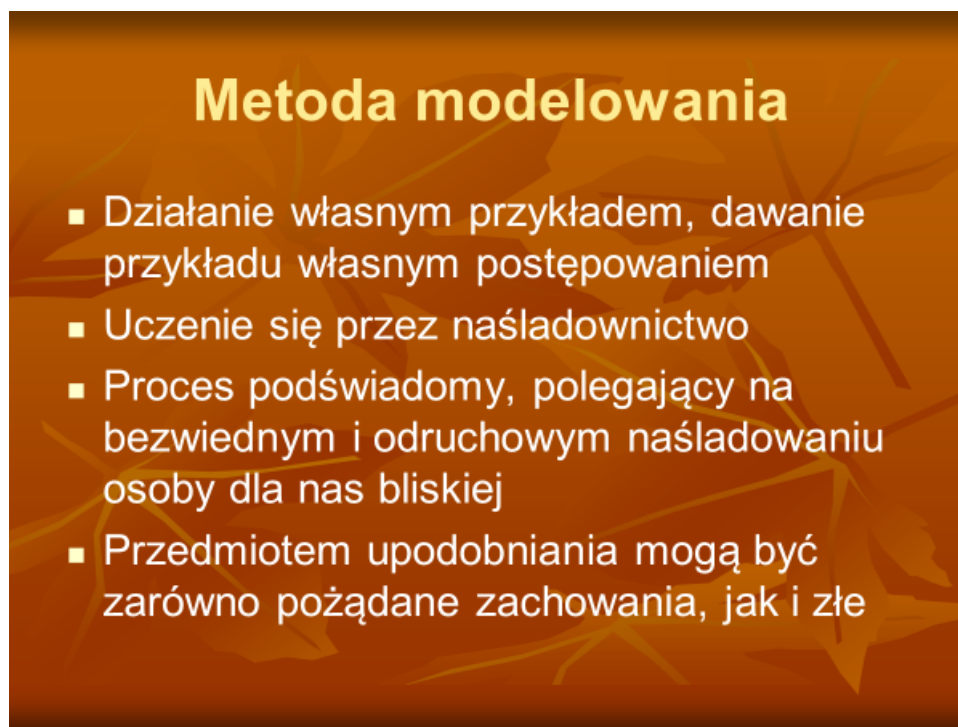
Model wywiera tym większy wpływ na obserwatora:

— im w wyższym stopniu obserwator postrzega jego kompetencje i prestiż, jakim się cieszy w otoczeniu,

— im szerszy jest zakres wiedzy modela i większe ma on możliwości zapewnienia obserwatorowi wsparcia duchowego i materialnego,

— im w większym stopniu obserwator zauważa u modela podobieństwo do siebie, na przykład pod względem zainteresowań, umiejętności itp.,

— im więcej entuzjazmu przejawia model dla swoich zachowań altruistycznych (Łobocki, 2006).

2. Metoda zadaniowa

Metoda zadaniowa polega na powierzaniu dzieciom i młodzieży konkretnych zadań, których wykonanie prowadzi do konstruktywnych zmian ich zachowań i postaw, do wzbogacenia wiedzy i doświadczeń w określonej dziedzinie. Zadania dotyczą szeroko pojętej działalności społecznej i działań służących dobru wspólnemu, zwłaszcza

bezinteresownych świadczeń na rzecz drugiego człowieka, konieczności wyczuwania cudzych potrzeb, niesienia pomocy i wsparcia tam, gdzie zachodzi taka potrzeba.

Aby metoda była skuteczna, powinna być stosowana zarówno w wychowaniu domowym, jak i poza nim. W środowisku domowym nietrudno jest powierzać zadania dzieciom i młodzieży, ucząc ich współdzystowania i wzajemnej pomocy oraz odpowiedzialności za sprawy domowników. Najczęściej przydziela się dzieciom zadania polegające na pomaganiu w sprawach porządkowych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, przygotowywaniu posiłków, opiece nad młodszym rodzeństwem. Częściej jest to praktykowane w rodzinach wielodzietnych i wielopokoleniowych, stąd w takich środowiskach metoda zadaniowa jest stosowana z większym powodzeniem.

W szkole wykonanie konkretnych zadań jest powierzane dzieciom przez nauczycieli i wychowawców. Najczęściej zleca się młodzieży dbałość o salę, pomoc kolegom w nauce, zastępowanie kolegów, kiedy zachodzi taka potrzeba, pomoc w organizowaniu imprez szkolnych i uroczystości klasowych. Pomoc taka sprawdza się, tym bardziej że zyskuje akceptację i moralne wsparcie ze strony rodziców i nauczycieli.

Poza szkołą i domem również jest wiele okazji do stosowania metody zadaniowej. Dzieci, a zwłaszcza młodzież, są w stanie samodzielnie wykonać zadania polegające na pomocy osobom starszym, chorym, niepełnosprawnym, samotnym. Do realizowania tego rodzaju zadań nieodzowna jest przynajmniej ogólna orientacja w potrzebach ludzi zdanych na pomoc drugiego człowieka. Nie chodzi tu o jakąś wielką pomoc, lecz o wyrażenie szacunku i pamięci o ludziach potrzebujących. Chcąc wychować człowieka wrażliwego na potrzeby innych ludzi, skłonnego do pracy na rzecz potrzebujących i niesienia im pomocy, należy osłabić w dzieciach i młodzieży ducha rywalizacji i ukazać im uroki bezinteresownego współdziałania i współpracy, a także dawania bez oczekiwania czegoś w zamian.

Aby metoda zadaniowa przyniosła pozytywne skutki wychowawcze, muszą być spełnione liczne warunki, w szczególności wychowankowie powinni:

- udzielać pomocy innym z wyboru, w sposób świadomy i zdecydowany,
- znać cel swoich poczynań na rzecz innych,
- wykonywać zadania na rzecz innych na miarę swoich możliwości,
- świadczyć rozmaite usługi, czyli zdobywać wielostronne doświadczenie w czynnym pomaganiu,
- stopniowo uczyć się działań na rzecz innych, poczynając od prostych, a kończąc na bardziej złożonych,

- spotykać się z zachętą ze strony starszych i pochwałami,
- odczuwać zadowolenie z tego, że byli pomocni.

Skuteczne powierzanie zadań

- Podjęcie zadań w sposób świadomy
- Powierzanie zadań na miarę możliwości
- Niewyręczanie z zadań możliwych do samodzielnego wykonania
- Znajomość celu działań na rzecz innych
- Stopniowa nauka zadań na rzecz wspólnego dobra
- Zachęta i wsparcie ze strony nauczycieli i rodziców

Działania podejmowane przez dzieci i młodzież muszą wynikać z rzeczywistych potrzeb szkoły, rodziny i środowiska, a wychowankowie nie mogą być wyręczani z czynności, które są w stanie wykonać samodzielnie.

Metoda zadaniowa

- Powierzanie wychowankom konkretnych zadań, których wykonanie ma wpłynąć pozytywnie na ich postawy i zachowania
- Powierzanie zadań w rodzinie
- Zadania w rodzinach wielodzietnych
- Umożliwianie jedynakom podejmowanie zadań
- Powierzanie zadań w szkole
- Pomoc koleżeńska w nauce, zadania organizacyjne i pozalekcyjne (poza szkołą i rodziną)

3. Metoda perswazji

Metoda perswazyjna (metoda perswazji) polega na uświadamianiu słownym dzieciom i młodzieży różnych obowiązków i powinności, jakie mają wobec społeczeństwa, wobec innych ludzi oraz wobec samych siebie. Metoda ta polega także na przypominaniu przysługujących im praw. Stanowi rodzaj werbalnego oddziaływania na świadomość moralną wychowanków. Uznawana jest za mniej skuteczną od innych metod wychowawczych.

Perswazji używa się do wpływania na zmianę opinii i przekonań jednostki lub korygowania posiadanej przez nią wiedzy w różnych sprawach. Stosowana w celach wychowawczych ma za zadanie uprzystępnienie i wyjaśnienie różnego rodzaju wartości i norm. Tak rozumiana perswazja może być źródłem głębszej refleksji etycznej oraz stanowić czynnik motywacji wychowanków do zachowań społecznie i moralnie pożądaných.

Zaletą metody perswazyjnej jest zatem możliwość uświadomienia za jej pomocą moralnego porządku w życiu i na świecie. Skuteczność perswazji w kształtowaniu postaw pożądaných z wychowawczego punktu widzenia jest na ogół niewielka, jeśli nie towarzyszy jej metoda modelowania lub/i metoda zadaniowa.

Oddziaływanie perswazyjne w warunkach rodzinnych polega najczęściej na rozmowie prowadzonej przez rodziców albo dziadków z dziećmi. Za najskuteczniejszą uważa się rozmowę niekierowaną, związaną z osobistymi zainteresowaniami rozmówców, szczerą, samorzutną oraz prowadzoną w atmosferze wzajemnego zaufania i zrozumienia.

W środowisku szkolnym formie tej odpowiada dyskusja uczestnicząca, której nauczyciel jest równoprawnym uczestnikiem. Nie lekceważy on żadnych sądów ani opinii, nie krytykuje odmiennych poglądów wypowiedzianých przez uczniów, skłonny jest za to do skorygowania własnej postawy w wyniku przytaczanych przez uczniów słusznych argumentów. Ważny w tej dyskusji jest postawiony problem wymagający wspólnego rozwiązania, a przynajmniej głębokiego zastanowienia. Doceniany jest odmienny od powszechnego sposób widzenia określonych spraw przez wychowanków i w związku z tym w żadnym razie nie wymusza się na nich wypowiedzi zgodnych ze stanowiskiem nauczyciela.

Metoda perswazyjna

- Uświadamianie dzieciom i młodzieży różnych obowiązków i powinności, jakie mają wobec społeczeństwa, innych ludzi i samych siebie. Słowne oddziaływanie na świadomość moralną i społeczną wychowanków.

4. Metoda nagradzania

Metoda nagradzania, czyli wzmacniania pozytywnego, jest często stosowana w procesie wychowania dzieci i młodzieży. Polega na promowaniu zachowań pozytywnych i pożądanых z wychowawczego punktu widzenia za pomocą udzielania pochwał lub przyznawania nagród. Stosowanie metody nagradzania jest zazwyczaj tym skuteczniejsze, im bardziej stosuje się ją zgodnie z upragnionymi przez wychowanków rodzajami wzmocnień pozytywnych.

Metoda nagradzania spełnia dwie funkcje:

1. Uświadomienie dzieciom, jakie oczekiwania dotyczące wykonywania przez nie określonych poleceń mają dorośli.
2. Motywowanie wychowanków do zachowań społecznie i moralnie pożądanых (Łobocki, 2006).

Metoda nagradzania

Promowanie zachowań pożądaných za pomocą udzielania pochwał i przyznawania nagród.

Nagradzanie

- potwierdza zgodność postępowania z oczekiwaniami wychowawców oraz
- motywuje do działań społecznie i moralnie pożądaných

Metoda nagradzania spełnia swoje zadanie wtedy, gdy jest właściwie stosowana, tzn. gdy przestrzegane są następujące zasady:

1. Należy wzmacniać jedynie przejawy zachowań pożądaných, natomiast unikać celowo nagradzania zachowań o charakterze destruktywnym i działającym na szkodę wychowanków.
2. Pożądane zachowania należy nagradzać bezpośrednio po ich nastąpieniu, nie po upływie jakiegoś czasu, czy przy specjalnej okazji.
3. Zachowania pożądanę należy wzmacniać za każdym razem, kiedy się pojawiają, nie tylko podczas pierwszego ich wystąpienia u wychowanka.
4. Należy wzmacniać zachowania pożądanę pojawiające się w stopniu zadowalającym w sposób przerywany, nie ciągły czy systematyczny, by umożliwić wychowankom zachowanie na coraz wyższym poziomie.
5. Wzmacnianie materialne powinno się zawsze łączyć z pochwałami, uśmiechem, dobrym gestem ze strony wychowawcy.

Zalety stosowania metody nagradzania

- większe prawdopodobieństwo wystąpienia oczekiwanego zachowania
- pozytywne motywacje do zachowań społecznie i moralnie pożądaných
- większa aktywność i kreatywność
- wzmocnione poczucie własnej wartości i godności

Wady stosowania metody nagradzania

- możliwość sprzyjania postawie roszczeniowej
- przesadnie wybiórcze stosowanie metody pochojne stosowanie metody
- brak natychmiastowej poprawy w zachowaniu osoby nagradzanej
- uniewrażliwienie się na nagrodę z powodu częstego nagradzania
- nietrafny wybór nagrody przez wychowawcę w stosunku do potrzeb wychowanka

Nagradzanie jest metodą wychowania, której nie sposób ograniczyć lub wykluczyć. Niekiedy okazuje się ona jedynym skutecznym sposobem oddziaływania wychowawczego, szczególnie wobec małych dzieci oraz młodzieży sprawiającej trudności wychowawcze.

5. Metoda karania

Metoda karania jest sposobem oddziaływania wychowawczego za pomocą świadomie stosowanych kar w celu zapobiegania powtórzeniu się zachowań niezgodnych z obowiązującymi wartościami i normami. Stanowi ona z góry przewidziany sposób wywierania przymusu po to, by zminimalizować lub całkowicie przezwyciężyć przejawy nieprzystosowania społecznego. Metoda ma wywołać przykre konsekwencje niepożądanych zachowań wychowanków. Niekiedy karanie jest utożsamiane z powodowaniem u dzieci i młodzieży przykrego stanu napięcia psychicznego w wyniku udaremnienia pewnych zachowań lub niespełnienia oczekiwań. W tym sensie metoda karania polega na zwalczaniu zachowań destruktywnych, obniżeniu prawdopodobieństwa wystąpienia ich w przyszłości oraz tłumieniu niepożądanych wychowawczo dyspozycji psychicznych wychowanka (Muszyński, 1981).

Kary dzielimy na:

- naturalne — charakteryzujące się konsekwencjami wynikającymi z naturalnego porządku świata w przeciwieństwie do kar, których konsekwencje są narzucone przez dorosłych,
- fizyczne — przynoszące przykre konsekwencje fizyczne, uwłaczające godności jednostki, wywołujące nienawiść i skutkujące często powielaniem przemocy w najbliższym otoczeniu,

— niesprawiedliwe — budzące chęć odwetu, wymierzone często w stanie zdenerwowania, by dać upust własnemu niezadowoleniu czy gniewowi.

Metoda karania obejmuje takie zdarzenia awersyjne, jak:

- wyrażanie formalnej dezaprobaty w postaci upomnienia lub nagany,
- wykluczenie ze wspólnej zabawy lub z innych form życia zbiorowego,
- zawężanie marginesu swobód, ograniczenie lub pozbawienie przywilejów, praw, uprawnień, zawieszenie w czynnościach,
- usunięcie z danej społeczności,
- odebranie jakiejś rzeczy pożytecznej lub przyjemnej,
- zamknięcie czasowe w odosobnieniu,
- poddawanie karom cielesnym.

Metoda karania, podobnie jak pozostałe metody, ma swoje zalety i wady analizowane wielokrotnie zarówno przez teoretyków, jak i praktyków.

Najczęściej przytaczanymi **wadami** są:

- pozorna skuteczność karania — uczeni są zgodni co do tego, iż karanie raczej tłumy niż wygasa negatywne i niepożądane zachowania wychowanków,
- niebezpieczeństwo nadmiernego karania — stwierdzono, iż częste karanie wyzwała skłonność do agresji u wychowanków, powoduje także lęk, frustrację, sprzyja poczuciu niższości,
- niekiedy nieskuteczność i szkodliwość — karanie bywa źródłem nerwic i frustracji, jest sprzeczne z zasadami zdrowia psychicznego,
- sterowanie postępowaniem człowieka poprzez informowanie go o bolesnych i nieprzyjemnych następstwach.

Na ogół przyjmuje się, że karanie jest mniej skuteczne niż nagradzanie, a w procesie wychowania najlepiej jest stosować obie metody łącznie lub naprzemiennie. Warunkami skutecznego stosowania metody karania są:

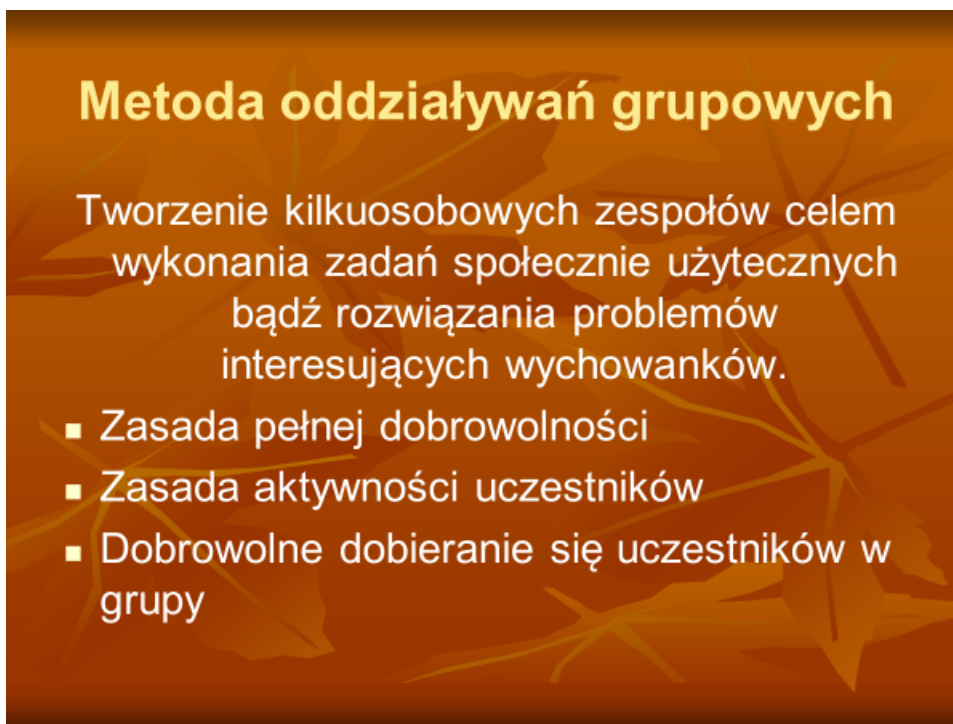
- pozytywny stosunek karanego do karzącego,
- pozytywny stosunek karzącego do karanego,
- dyskretne i przyjazne wymierzanie kary,
- wstrzeźliwość w stosowaniu kar,
- okazywanie pozytywnych uczuć karanemu przez wychowawcę.

6. Metody oddziaływań grupowych

Metody oddziaływań grupowych polegają głównie na aktywności dzieci i młodzieży w działalności zespołowej i samorządnej, w tym na organizowaniu różnego typu zajęć, łącznie z lekcjami. Oczekiwany efekt wychowawczy uzyskuje się dzięki odpowiednio zorganizowanej działalności wychowanków.

Wśród metod oddziaływań grupowych wyróżniamy:

1. Metodę organizowania działalności zespołowej.
2. Metodę organizowania działalności samorządnej.
3. Metodę współdziałania uczniów w organizowaniu lekcji.

Metoda organizowania działalności zespołowej polega na tworzeniu w klasie szkolnej lub grupie wychowawczej kilkusobowych zespołów w celu przedyskutowania problemów interesujących dzieci i młodzież lub wykonania przez nich konkretnych zadań użytecznych społecznie i praktycznie. Omawiane problemy mogą dotyczyć sfery społecznej, moralnej, kulturalnej, politycznej, czasu wolnego itp. Podejmowane działania mogą mieć związek z życiem artystycznym lub kulturalnym placówki, zajęciami dowolnymi wychowanków, organizowaniem imprez sportowych, wycieczek szkolnych, gazetek, z problemami wychowawczymi (na przykład niedostosowaniem społecznym).

Zespoły tworzy się najczęściej na zasadzie dobrowolności dzieci i młodzieży. Udaną próbą tworzenia zespołów jest samowolne dobieranie się przez wychowanków w pary, a następnie łączenie par z innymi przez nauczyciela. Pary (zespoły) łączą się zazwyczaj na zasadzie koleżeństwa i sympatii, co zwiększa powodzenie pracy w grupie. Istotnym warunkiem tworzenia zespołów i pracy w nich jest również pozytywna atmosfera, sprzyjająca ich powstawaniu.

Propagowaniem tego rodzaju działalności i pracy wychowawczej zajmował się m.in. Aleksander Kamiński, który w praktyce wychowawczej wiele uwagi poświęcał zwłaszcza działalności drużyn harcerskich.

Największym zagrożeniem dla skuteczności pracy zespołowej jest brak wsparcia ze strony dorosłych oraz poczucie narzucenia zadań wychowankom, a także tworzenie się grup elitarnych i zbyt silna rywalizacja między zespołami. Korzyściami płynącymi z działalności zespołowej są przede wszystkim: uatrakcyjnienie zajęć, w które włączają się wychowankowie, nabywanie odwagi i pewności siebie poprzez samodzielne realizowanie zadań, nauka samodzielności i współpracy z innymi, poznawanie i rozumienie się nawzajem.

Metoda **organizowania działalności samorządnej** polega na umożliwianiu dzieciom i młodzieży wzmoczonego współdziałania w decydowaniu o wspólnych sprawach i wykonywaniu przez nich konkretnych zadań zgodnych z powziętą wcześniej decyzją. Odbywa się to najczęściej na terenie szkoły albo placówki opiekuńczo-wychowawczej. Metoda ta jest często stosowana wraz z metodą organizowania działalności zespołowej, co zwiększa jej skuteczność.

Metoda sprzyja:

- uczeniu się demokratycznych form życia społecznego,
- kształtowaniu postaw świadczących o gotowości do zachowań prospołecznych,
- głębszemu pojmowaniu odpowiedzialności,
- zapewnieniu poczucia wolności osobistej i godności,
- zaspokajaniu potrzeby użyteczności.

Korzyści te są możliwe do osiągnięcia za pomocą metody organizowania działalności samorządnej przy spełnieniu określonych warunków, do których zalicza się:

- umożliwianie wychowankom realizowania zadań wynikających z ich realnych sytuacji życiowych, zainteresowań i potrzeb,
- stopniowe zwiększanie zakresu współdziałania wychowanków w decydowaniu o swoich sprawach i we wspólnym celu,

- stałe urozmaicanie i usprawnianie samorządnych działań wychowanków,
- stwarzanie odpowiedniego klimatu ułatwiającego identyfikowanie się ze społecznością podporządkowaną samorządowi.

Przejawami tego rodzaju działalności są m.in.:

- organizowanie przez wychowanków różnych form zaspokajania ich potrzeb związanych ze spędzaniem czasu wolnego: odpoczynkiem, rozrywką, zainteresowaniami i zajęciami amatorskimi, — udzielanie samopomocy koleżeńskiej związanej z nauką lub innego rodzaju trudną sytuacją,
- ponoszenie współodpowiedzialności za ład i porządek w życiu szkolnym lub życiu i organizacji funkcjonowania placówki,
- wspólne rozwiązywanie konfliktów koleżeńskich i problemów naruszenia norm współżycia.

Metoda **współdziału uczniów w organizowaniu lekcji** przebiega w czterech etapach i polega na włączaniu uczniów w proces nauczania w zakresie planowania, przygotowania, przeprowadzania i oceniania lekcji.

Skuteczność tego rodzaju pracy została potwierdzona, ponieważ uczniowie:

- chętnie uczą się i angażują w rozwiązywanie nurtujących ich problemów,
- łatwo nawiązują otwarte i szczerze kontakty z nauczycielem,
- okazują przychylny stosunek do szkoły i nauczycieli,
- zachowują się spontanicznie i są zdyscyplinowani,
- mają wysoką samoocenę i poczucie niezależności,
- wykazują się myśleniem twórczym i pomysłowością,
- mają rozbudzoną ciekawość, — przejawiają gotowość do kierowania własnym rozwojem,
- identyfikują się z grupą,
- przejawiają większą aktywność i samodzielność,
- uczą się krytycyzmu wobec omawianych problemów.

Dodatkowo, co ważne, metoda ta przeciwdziała rutynie wśród nauczycieli, wpływa na nich mobilizująco, ponieważ nawet przy najbardziej aktywnym i samodzielnym uczniu, nauczyciel nie jest zwolniony z odpowiedzialności za poprawny przebieg lekcji i jej pomyślny wynik.

Techniki oddziaływań wychowawczych

W pracy z dziećmi i młodzieżą oprócz metod wychowawczych stosuje się również techniki oddziaływań wychowawczych, które uznaje się za skonkretyzowane sposoby postępowania wychowawczego. Stanowią one zazwyczaj uszczegółowienie jednej lub kilku metod, szczegółowy opis postępowania wychowawczego.

Najczęściej stosowanymi w pracy wychowawczej i opisywanymi w literaturze technikami oddziaływań wychowawczych są:

1. Techniki wymiany opinii.
2. Techniki oparte na dramatyzacji.
3. Techniki wzmacniania pozytywnego i negatywnego.
4. Techniki oddziaływań niewerbalnych.
5. Techniki organizowania czasu wolnego.

1. Techniki wymiany opinii

Wymiany opinii odbywają się pomiędzy wychowankami, wpływają na pogłębienie ich współżycia i współdziałania oraz pozwalają na bliższe wzajemne poznanie. Do technik tych zalicza się burzę mózgów, technikę decyzji grupowej, technikę sondażu opinii, technikę swobodnej ekspresji słownej i technikę kontaktów międzyludzkich.

Technika **burzy mózgów** umożliwia wychowankom zgłaszanie własnych pomysłów dotyczących konkretnej sprawy. Przeprowadza się ją w sposób swobodny i nieskrępowany, nie krytykując ani nie uzasadniając zgłaszanych pomysłów.

Burza mózgów polega na:

- Podawaniu pomysłów w sposób zwięzły, bez oceniania i krytykowania.
- Wypowiadaniu wszelkich pomysłów, zwłaszcza najbardziej oryginalnych i fantastycznych.
- Zadbaniu o dostateczną liczbę pomysłów — im więcej pomysłów, tym większe prawdopodobieństwo sukcesu.
- Modyfikowaniu i rozwijaniu także pomysłów innych osób.

Technika **decyzji grupowej** ma pomóc w przyswajaniu przez dzieci i młodzież określonych norm współżycia i współdziałania. Sprzyja ona przezwyciężaniu sprzeczności, jaka może wystąpić między zasadami funkcjonowania placówki opiekuńczo-wychowawczej lub

szkoły a normami społecznymi. Pomaga w przeciwdziałaniu antagonizmom i konfliktom między wychowankami, ich nieprzystosowaniu społecznemu, niepożądanym zachowaniom itp.

Technika **sondażu opinii** jest próbą uprzyśtępnienia jednemu z wychowanków (lub grupie) tego, jak widzą go jego koleżanki i koledzy. Podstawą techniki są sondaże pozytywnych opinii, które pozwalają pogłębić poczucie własnej wartości wychowanka i zjednać mu przyjaciół. Wyróżnia się technikę sondaży pozytywnych i negatywnych opinii oraz technikę sondaży wyłącznie pozytywnych opinii.

Aby osiągnąć zamierzone rezultaty dzięki technice sondażu opinii, należy:

- sygnalizować braki i błędy w postępowaniu wychowanka,
- podkreślać potrzebę przyjaznego ustosunkowania się grupy do opiniowanego wychowanka,
- zobowiązać kolegów do pomagania opiniowanemu wychowankowi w zmianie postawy,
- wyrazić pełne zaufanie grupy (klasy) do opiniowanego kolegi.

Technika **swobodnej ekspresji** słownej polega na umożliwieniu dzieciom i młodzieży swobodnego wyrażania swoich myśli i uczuć w formie pisanego utworu, a następnie wspólnym omawianiu i doskonaleniu go podczas zajęć lekcyjnych. W ten sposób uczeń nie tylko realizuje potrzebę twórczości, lecz także odreagowuje bolesne napięcia psychiczne z powodu nierozwiązanych problemów osobistych. Technika ta pozwala coraz lepiej poznawać uczniów, ich doświadczenia i problemy związane nie tylko z życiem szkolnym czy grupowym, ale często także rodzinnym i pozaszkolnym. Na technikę kontaktów międzyludzkich składają się ćwiczenia, które mają na celu rozwijanie umiejętności uczniów w słuchaniu swoich rozmówców, nabywanie przez wychowanków doświadczeń w nawiązywaniu kontaktów z innymi i zapoznawanie ich z zasadami poprawnego porozumiewania się.

Techniki oparte na dramie

Techniki oparte na dramie odwołują się do organizowania różnych akcji scenicznych z dialogiem. Należą do nich:

1. Technika socjodramatyczna — stosowana głównie z zamiarem wywierania wpływu na życie społeczne grupy wychowanków, a nie rozwiązywania problemów poszczególnych jej członków. Polega ona na omawianiu problemów nurtujących

młodzież w kontekście przynależności do określonej grupy i spontanicznym ich przedstawianiu za pomocą improwizowanej dramatyzacji, czyli poprzez spontaniczne odegranie sceniczne problemów.

2. Technika gier dramatycznych — stosowana jest w poznawaniu i rozwiązywaniu problemów o szerszym znaczeniu społeczno-kulturowym. Technika ta obejmuje problematykę pozaszkolną, często koncentruje się na ogólnoludzkich zasadach i normach postępowania, wybiega tematyką w przyszłość, w przyszłe życie zawodowe i społeczne wychowanka, dotyka zasad moralnych i prawa obowiązującego w kraju. W technice tej dopuszcza się stosowanie tekstów literackich w odgrywaniu scenek.
3. Technika dramy — zmierza do wielostronnego rozwijania osobowości wychowanków, wpływania na ich rozwój intelektualny, emocjonalny i moralno-społeczny. Przedmiotem improwizowanej dramatyzacji są sytuacje konfliktowe wymyślone lub zapożyczone z literatury. Bliższe zapoznanie się z nimi i poszukiwanie możliwych rozwiązań przybliży wychowankom istotę pełnienia ról społecznych oraz dojrzewania intelektualnego, emocjonalnego i społecznego.

Techniki wzmocnienia pozytywnego i negatywnego

Techniki wzmocnienia pozytywnego i negatywnego służą rozwijaniu i pogłębianiu zachowań wychowawczo pożądanym oraz przeciwstawieniu się zachowaniom niepożądanym z wychowawczego i moralnego punktu widzenia. Techniki wzmocnienia pozytywnego polegają na odwoływaniu się do pochwał i nagród w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów wychowawczych — w określony sposób w zależności od rodzaju wzmocnienia.

Do typów wzmocnienia pozytywnego należą:

- technika bezpośredniej gratyfikacji
- nagradzanie natychmiast po wystąpieniu szczególnych oznak poprawy (zachowania, nauki itp.),
- technika zawierania kontraktu - sporządzenie umowy między wychowankiem a wychowawcą w sprawie przestrzegania konkretnych zasad, z którymi wychowanek sobie nie radzi,
- technika sukcesywnej gratyfikacji - przyznawanie punktów (żetonów) jako formy nagradzania za konkretne działania; gromadzone punkty sumują się i podlegają wymianie

na wartościowsze dla wychowanka nagrody (dodatkowe oglądanie telewizji, dłuższy czas spędzony na podwórku itp.).

Techniki wzmocnienia negatywnego polegają na odwoływaniu się do kar i sankcji w celu osiągnięcia oczekiwanych efektów wychowawczych, są uznawane za zdecydowanie mniej skuteczne od wzmocnienia pozytywnego.

Do typów wzmocnienia negatywnego należą:

- technika szybkiej interwencji - natychmiastowe zareagowanie wychowawcy na niewłaściwe zachowanie wychowanka,
- technika słownego upomnienia - dyskretne i w miarę serdeczne zwracanie wychowankowi uwagi na niestosowne zachowanie,
- technika potrąconych punktów - określenie liczby punktów, jakie wychowanek może utracić na skutek niewłaściwego zachowania,
- technika chwilowej izolacji - krótkotrwałe i uprzednio zapowiedziane zawieszenie wychowanka w zajęciach (na przykład z powodu przeszkadzania na zajęciach).

Techniki oddziaływań niewerbalnych

Techniki oddziaływań niewerbalnych są chętnie stosowanymi metodami oddziaływań wychowawczych. Należą do nich:

- technika swobodnej ekspresji plastycznej — polegająca na samorzutnym uzewnętrznianiu swoich przeżyć, doświadczeń, wiedzy o otaczającym świecie za pomocą rysowania, malowania, lepienia, wyklejania przez wychowanka, umożliwiającą wyrażanie uczuć i myśli dzieci i młodzieży na temat nurtujących ich problemów; tak prowadzone zajęcia nie są lekcją plastyki, lecz okazją do odreagowania bolesnych napięć psychicznych;
- technika ignorowania zachowań niepożądanych — polegająca na bagatelizowaniu przez nauczyciela lub wychowawcę drobnych i szybko przemijających uchybień wychowanków, takich jak chwilowa dekoncentracja, zaczepianie kolegów, wiercenie się na lekcji itp.; technikę stosuje się tylko wówczas, gdy niepożądane zachowanie wychowanka ma na celu jedynie zwrócenie na siebie uwagi.

Techniki organizowania czasu wolnego

Techniki organizowania czasu wolnego, nazywane także technikami rekreacji, umożliwiają dzieciom i młodzieży korzystanie z odpowiedniego wypoczynku i rozrywki.

Do grupy tej zalicza się:

1. Techniki rekreacji kulturalno-rozrywkowej, wśród których wyróżnia się techniki rekreacji biernej i czynnej. Pierwsze z nich obejmują rozrywki typu: oglądanie telewizji, czytanie książek, słuchanie muzyki, drugie natomiast polegają na organizowaniu gier, zabaw ruchowych, dydaktycznych, towarzyskich. Umożliwiają one sprawdzanie umiejętności wychowanków w działaniach praktycznych, rozwijanie wrażliwości i zainteresowań.
2. Techniki rekreacji twórczej pozwalają dzieciom i młodzieży dowartościować się, odkryć w sobie talent i pasję, zdolności, pewność siebie i poczucie użyteczności. W ich skład wchodzi zajęcia plastyczne, techniczne i konstrukcyjne, umuzykalniające oraz sceniczne.
3. Techniki rekreacji fizycznej służą zdrowiu fizycznemu i psychicznemu wychowanków, dodają siłę, napawają optymizmem. Zalicza się do nich wycieczki piesze i rowerowe, gry i zabawy sportowe, zajęcia ruchowe, gimnastykę, zabawy i gry terenowe.
4. Techniki rekreacji przez działalność społeczną mają na celu przyswojenie przez dzieci i młodzież zachowań podporządkowanych dobru wspólnemu oraz zachowań altruistycznych. Polegają na podejmowaniu pracy na rzecz rówieśników potrzebujących pomocy lub wsparcia, udzielaniu pomocy chorym i starszym, opiekowaniu się zwierzętami, pomaganiu w organizowaniu uroczystości dla szerszej społeczności lub ważnych wydarzeń społecznych, szkolnych itp.